

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ

У статті визначаються форми громадянства, його сутність та особливості в Україні. Автор визначає про те, що громадянство – це правовий зв'язок між фізичною особою та державою. Обсяг прав і свобод, якими особа може користуватися в державі, а також обсяг обов'язків, покладених на неї цією державою, прямо залежать від наявності чи відсутності в особі статусу громадянина даної держави.

Ключові слова: громадянство, громадянин, права, обов'язки, апатрид, біпатрид, філіація, нату-
ралізація, право ґрунту, право крові.

Н. В. Пильгун, О. О. Бузун

Сущность и особенности гражданства в Украине

В статье определяются формы гражданства, его сущность и особенности в Украине. Автор отмечает, что гражданство – это правовая связь между физическим лицом и государством. Объем прав и свобод, которыми человек может пользоваться в государстве, а также объем обязанностей, возложенных на нее настоящим государством, напрямую зависят от наличия или отсутствия у лица статуса гражданина данного государства.

Ключевые слова: гражданство, гражданин, права, обязанности, апатрид, бипатрид, филиации, натурализация, право почвы, право крови.

N. Pylhun, O. Buzun

Sense and features of the citizenship in Ukraine

There are forms of citizenship, it's meaning and peculiarities defined in this article. The author admits that citizenship is a legal connection between the person and the state. The amount of the rights and freedoms that a person can make use of in the state, and the capacity of the duties that the person has to obey by the order of the State, is directly dependent on the presence or absence of the citizenship of the person.

Key words: citizenship, citizen rights, duties, stateless person, dual nationals, association, naturalization, the right soil, the right of blood.

Постановка проблеми та її актуальність.

Питання громадянства є актуальним і водночас цікавим як для України, так і для всієї світової спільноти. Серед науковців сутність та зміст громадянства досліджував Томас Гоббс, який вперше порушив питання про місце людини та громадянина у суспільстві, розкрив взаємовідносини суспільства і держави, а також саме він вжив поняття «громадянське суспільство», що в подальшому вплинуло на формування громадянства. В. В. Лазарев дослідив, що держава об'єднує людей у єдине ціле, а їх належність до певної держави охоплюється поняттям

«громадянство». Ю. М. Тодика розкриває сутність того, що постійний правовий зв'язок між фізичною особою і державою проявляється у їх взаємних правах та обов'язках.

Головною метою наукового дослідження є висвітлення сутності, змісту та проблемних питань щодо набуття і припинення громадянства в Україні, аналіз міжнародної практики судово вирішення питань громадянства, та особливо подвійного громадянства з урахуванням міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Історично інститут громадянства з'явився на рівні націона-

льних держав і традиційно розглядається юри-
дичною наукою і практикою як стійкий право-
вий зв'язок фізичної особи з державою, що
виражається в сукупності їхніх взаємних прав і
обов'язків.

На сьогодні існує багато визначень інституту
громадянства як у вітчизняній науці, так і у
міжнародному праві. Всі дефініції різні та пев-
ною мірою суперечать один одному. Закон
України «Про громадянство України» склада-
ється з преамбули і 9 розділів (41 стаття). У
преамбулі дається визначення громадянства.
Громадянство – це правовий зв'язок між фізич-
ною особою і Україною, що знаходить свій вияв
у їх взаємних правах та обов'язках [8. с. 1].
Громадянин – це особа, яка набула громадянст-
во України в порядку, передбаченому законами
України та міжнародними договорами України;
це особа, яка має докази приналежності до гро-
мадянства даної конкретної держави.

Ю. М. Тодика стверджував, що громадянство
як правовий інститут – це сукупність конститу-
ційних норм, які врегульовують однорідні суспі-
льні відносини по набуттю, припиненню гро-
мадянства, процедур з питань громадянства
[10. с. 1].

Питання громадянства в Україні регулюється
Конституцією України [4, с. 10], Законом Укра-
їни «Про громадянство України» від 18 січня
2001 р. і прийнятими відповідно до них законо-
давчими актами України.

Саме Закон України «Про громадянство
України» від 18 січня 2001 р. визначає правовий
зміст громадянства України, підстави і порядок
його набуття та припинення, повноваження
органів державної влади, що беруть участь у
вирішенні питань громадянства України, поряд-
ок оскарження рішень з питань громадянства,
дій чи бездіяльності органів державної влади, їх
посадових і службових осіб.

Громадянство знаходиться на тій стадії, що
дозволяє мати ста-ус громадянина, частково
залучатися до політичного, економічного, пра-
вового, культурного життя суспільства та дер-
жави. Як відомо, до основних ознак громадянст-
ва як певного зв'язку особи з державою можна
внести: по-перше, наявність прав і обов'язків;
по-друге, необмеженість у просторі й часі;

необхідно зазначити, що громадян не
розглядати лише як сукупність осіб, які п-
вають на території певної держави. Така су-
ність утворює її населення, яке складаєт-
громадян даної держави, а також інозем-
осіб без громадянства – апатридів [7].

Стаття 2 Закону України «Про громадя-
України» пояснює статтю 4 Конституції У-
ни щодо єдиного громадянства в Украї-
Іншими словами, громадянин України не
прийняти громадянство іншої держави, та
Україні на законному рівні єдине громадя-
Про подвійне громадянство вказано те, що
мадяни України повинні вчасно повіди-
державу про набуття громадянства іншо-
жави і відмовитись від українського [9. с. 1].

Існують два види набуття громадянств-
ліація та натуралізація.

Перший спосіб є первинним, та означає
особа отримує громадянство за народже-
Більшість осіб отримує громадянство саме
способом. Згідно статті 6 Європейської кон-
про громадянство 1997 р. зазначено, що на
такої форми громадянства можуть бути
особи: діти, один із батьків, який на час
дження цих дітей має громадянство цієї дер-
учасниці, за винятком будь-яких випадків
можуть бути передбачені в її внутрішньод-
ному праві для дітей, які народилися за ме-
держави; діти, народжені на її території
інакше стали б особами без громадянст-
також знайдені на її території немовлят
інакше стали б особами без громадянства.
набуття громадянства за народженням, то д-
ви використовують або «право ґрунту»
«право крові». Розглянемо детальніше на-
таких прав. «Право ґрунту» («jus soli») пе-
чає, що дитина отримує громадянство дер-
на території якої вона народилася, незалеж-
громадянства батьків. А протилежність є «
крові» («jus sanguinis») передбачає, що д-
отримує громадянство держави батьків не-
не від миття народження [3].

то це похідний-
набуття громадянства. Цей спосіб належи

их, оскільки потребує виконання певних умовностей з боку такої особи. Існує три види натуралізації: перший – за рішенням держави; другий – на підставі закону чи іншого рішучьодержавного акта; третій – на підставі міжнародного договору.

Важливо виокремити та наголосити, що дані умови не є однозначними, оскільки деякі види громадянства можна віднести відразу до двох чи навіть трьох видів.

Уже, натуралізація представляє собою припинення громадянства даної держави на прохання зацікавленої у цьому особи – також це породило ситуацію подвійного громадянства, якщо таке прохання задовольняється у вищезгаданій особі, визнаній громадянином іншої держави.

Що ж стосується припинення громадянства держави, то стаття 17 Закону України «Про громадянство України» регламентує, що громадянство України припиняється: внаслідок виходу з громадянства України; внаслідок втрати громадянства України; за підставами, передбаченими міжнародними договорами України [5, с. 34].

На законному рівні не врегульовано питання втрати подвійного громадянства, набутим особою за певних умов без особистого звернення (автоматично), та з відповідальністю за свідоме припинення подвійного громадянства.

Випадки подвійного громадянства мають важливе місце внаслідок вирішення певних питань щодо набуття та отримання громадянства.

Випадки подвійного громадянства можуть виникати внаслідок набуття громадянства.

Випадки подвійного громадянства можуть виникати внаслідок набуття громадянства. Виникає у різних формах при застосуванні законів про набуття громадянства. Наприклад, дитина, яка народилася на території держави, що застосовує принцип «права ґрунту», а батьків, котрі є громадянами держави, що застосовує принцип «права крові», отримує з моменту народження подвійне громадянство. Подвійне громадянство виникає у разі одруження жінки, яка є громадянкою країни, законодавство якої не позбавляє жінку свого громадянства при одруженні з громадянином іншої країни, що автоматично надає їй громадянство цієї країни.

Випадки подвійного громадянства можуть виникати внаслідок набуття громадянства. Виникає у різних формах при застосуванні законів про набуття громадянства. Наприклад, дитина, яка народилася на території держави, що застосовує принцип «права ґрунту», а батьків, котрі є громадянами держави, що застосовує принцип «права крові», отримує з моменту народження подвійне громадянство. Подвійне громадянство виникає у разі одруження жінки, яка є громадянкою країни, законодавство якої не позбавляє жінку свого громадянства при одруженні з громадянином іншої країни, що автоматично надає їй громадянство цієї країни.

громадянство жінці-іноземці, яка одружилася з її громадянином.

Випадки подвійного громадянства можуть виникати внаслідок набуття громадянства. Виникає у різних формах при застосуванні законів про набуття громадянства. Наприклад, дитина, яка народилася на території держави, що застосовує принцип «права ґрунту», а батьків, котрі є громадянами держави, що застосовує принцип «права крові», отримує з моменту народження подвійне громадянство. Подвійне громадянство виникає у разі одруження жінки, яка є громадянкою країни, законодавство якої не позбавляє жінку свого громадянства при одруженні з громадянином іншої країни, що автоматично надає їй громадянство цієї країни.

В сьогоденні умовах широко постає питання про громадянство ЄС. Як відомо, це унікальний для міжнародного та конституційного права інститут.

У становленні громадянства ЄС можна виділити п'ять наступних етапів:

1. Паризький саміт (1974 р.) – спеціально створена робоча група досліджувала за яких умов і протягом якого терміну громадяни держав-членів могли б отримати особливі права як громадяни Співтовариства. Розроблена за результатами цього дослідження доповідь «Європа для громадян» містила інформацію про політичні права громадян, а саме активне і пасивне право на вибори, а також право на доступ до офіційних служб.

2. Саміт Європейської Ради у Фонтенблo (1984 р.) – присвячено «Європі громадян», що продемонструвало стурбованість Ради з приводу посилення та сприяння ідентичності і способу Спільнот перед «його громадянами» та іншим світом. На виконання рішення саміту Європейської Ради у Фонтенблo комітет «Європа громадян» (або «Комітет Адольфо») підготував і представив дві доповіді.

3. Підписання Маастрихтського договору про Європейський Союз (1992 р.) – зазначено мету діяльності Союзу «посилити захист прав та інтересів громадян своїх держав-членів шляхом запровадження громадянства Союзу». Громадянству тоді було присвоєно нову частину (розділ 2) договору про заснування ЄС.

4. Підписання Амстердамського договору (1997 р.) – формально закріпив свого роду «ієрархію» загальноєвропейського та національного громадянства. «Громадянство ЄС доповнює, а не відміняє національне громадянство» [12, с. 32].

5. Підписання Договору про Конституцію для Європи (2004 р.) – він мав надати ЄС єдину структуру, перетворити його на суб'єкт права, таким чином замінити собою всі чинні договори. Згідно з договором громадянство Союзу не витісняє громадянства держав-членів. А лише доповнює його. Отже, громадянство Союзу незалежно від громадянства країни-члена існувати не може.

Питання громадянства Європейського Союзу все ще знаходиться на етапі свого становлення [11, с. 1].

Слід зазначити, що не можна ототожнювати такі поняття, як «громадянство ЄС» та «громадянство держави», так як Європейський Союз не є суверенним утворенням, а тому зв'язок між ним та особами, які визнаються його громадянами, не може бути ідентичним за змістом зв'язку між державою та її громадянами. Якщо в Маастрихтському договорі вказано, що кожен громадянин держави-члена є громадянином Союзу, то в Амстердамському договорі вже уточнено те, що воно має доповнювати, а не замінювати національне громадянство, тобто таке громадянство є субсидіарним.

Громадянство ЄС було запроваджене Маастрихтським договором 1992 р. як засіб захисту прав та інтересів громадян держав-членів (ст. 2 Договору про ЄС) [1].

Зміст інституту Співтовариства розкривається в Договорі про заснування Європейської спільноти (статті 17-21). Громадянином Союзу є кожен, хто має громадянство будь-якої держави-члена відповідно до законодавства відповідної держави. Громадянство Союзу доповнює, але не замінює національне громадянство (ст. 17) [2].

Громадяни ЄС мають право вільно пересуватися та проживати на території будь-якої держави-члена (ст. 18). Кожен громадянин Союзу, який постійно проживає на території держави-члена ЄС, громадянином якої він не є, має право на тих самих умовах, що й громадяни цієї держави, брати пасивну й активну участь у муніципальних виборах цієї держави-члена, а також у виборах до Європейського Парламенту (ст. 19) [2, с. 255].

Громадянин ЄС має право звернутися до будь-якого інституту Співтовариства, будь-якою з офіційних мов Союзу й отримати відповідь тією самою мовою. Також гарантується право громадянина на подання петиції до Європейського Парламенту з питань, що його безпосередньо стосуються, і право подання скарги до Омбудсмана на порушення в діяльності інститутів чи органів Європейського співтовариства (ст. 21). Омбудсмен, що призначається Європарламентом, проводить незалежні розслідування за власною ініціативою або на підставі отриманих скарг [6, с. 193].

Громадяни ЄС, що потребують дипломатичного захисту на території третьої країни, у якій держава-член, громадянином якої він є, не має свого представництва, мають право вимагати надання такого захисту з боку діючих у цій країні дипломатичних або консульських представництв будь-якої держави-члена ЄС на тих самих умовах, що й громадяни цієї держави (ст. 20) [2].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що питання набуття громадянства в Україні та на міжнародному рівні має свою певну цінність та значення. В даному дослідженні висвітлена конституційно-правова цінність проблемних питань громадянства, проаналізовано чітко законодавчу базу щодо набуття та припинення громадянства в Україні, поставлено питання щодо подвійного громадянства з урахуванням та аналізом міжнародного досвіду. Разом з тим розкрито сутність та зміст становлення громадянства ЄС. Подана тема є дослідженою видатними вченими, істориками, політиками та політологами, оскільки вона є досить актуальною і вносить практичну значимість. Питання набуття чи припинення громадянства цікавить всю українську та європейську спільноту. Як уже було визначено, існують дискусійні питання щодо наявності подвійного громадянства в країні, на яке впливають різні чинники: політичні, соціальні, культурні та економічні. Дане наукове дослідження не є однією спробою дослідження цієї проблеми та пошуку вирішення питань, що хвилюють кожного громадянина як України, так й інших держав. Мислимо, що громадянство для кожного

...го правовим терміном.
 ...силою, що формує
 між суспільством та
 ...туальним є для сьо-
 процес становлення і
 ...ого суспільства, роз-
 ...ної держави. Від
 ...сональної людської
 ...ї позиції в суспільно-
 ...ть побудова сучасного
 ...ства. Україна протягом
 ...м європейським шля-
 ...сильноти, яку нам би
 ...ським громадянським

...ський Союз: ЄС; До-
 ...мент від 07.02.1992
 ...] – Режим доступу:
 .../zakon.rada.gov.ua/go/994_029

...ро заснування Європейської спіль-
 ...ЄС; Договір, Перелік. Міжнародний до-
 ...т від 25.03.1957 [Електронний ресурс]. –
 ... доступу: http://zakon.rada.gov.ua/go/994_017

...Європейська конвенція про громадянство:
 ...Європи; Конвенція, Міжнародний доку-
 ... Доповідь від 06.11.1997 № ETS 166 [Елек-
 ...онний ресурс]. – Режим доступу:
 .../zakon.rada.gov.ua/go/994_004

...Конституція України: чинне законо-
 ...ство станом на 22 вересня 2014 р.: (відпові-
 ...офіційному текстові) – К.: Алерта, 2014. --

...Копейчиков В. В. Правознавство: підруч-
 ... / В. В. Копейчиков [Електронний ресурс]. –
 ... доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-7706/32/>

...Міжнародне право: навч. посіб. / за ред.
 ...В. Буроменського. -- К.: Юрінком Інтер,
 ...6. – 336 с.

...Питання виконання Закону України «Про
 ...дянство України»: Указ Президента Укра-
 ... від 27 березня 2001 р. № 215/2001 [Електро-
 ...ї ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/215/2001>

8. *Про громадянство України*: Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.

9. *Симкович А.* Про подвійне громадянство та його «заборону» / А. Симкович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://krytyka.com/ua/community/blogs/pro-podviyne-hromadyanstvo-ta-yoho-zaboronu>

10. *Тодика Ю. А.* Конституционное право / Ю. М. Тодика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uristinfo.net/2010-12-18-14-34-28/9-2010-12-18-14-33-20/151-roz5.html>

11. *Царенко О. Б.* Историчні аспекти становлення та сутність громадянства Європейського Союзу / О. Б. Царенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rcf=j&q=&esrc=s&source=web&cd=18&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiOx5iot97IAhXk8HlKHQ0kCmU4ChAWCEAwBw&url=http%3A%2F%2Fnauka.kushnir.mk.ua%2F%3Fp%3D63538&usg=AFQjCNFveCDKQDjWR0NqURZ_ZRrx2FB0Bw

12. *Янковський С. А.* Проблеми і перспективи гармонізації законодавства держав-членів СС щодо інститутів громадянства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/uy_2011_4\(17\)_6.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/uy_2011_4(17)_6.pdf)

References

1. *Dogovir pro Evropejs'kij Sojuz: ЄС; Dogovir, Mizhnarodnij dokument vid 07.02.1992* [Elektronij resurs]. – Rezhim dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/go/994_029

2. *Dogovir pro zasnuvannja Evropejs'koi spil'noti: ЄС; Dogovir, Perelik, Mizhnarodnij dokument vid 25.03.1957* [Elektronij resurs]. -- Rezhim dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/go/994_017

3. *Evropejs'ka konvencija pro gromadjanstvo: Rada Evropi; Konvencija, Mizhnarodnij dokument, Dopovid' vid 06.11.1997 № ETS 166* [Elektronij resurs]. – Rezhim dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/go/994_004